…IK

HA… MICZNY.

Zaymuiący rużne Wiadomości, Handlu, Fabryk, Urządzeń Juryzdykcyow Kraiowych, iako i Ekonomiki, tyczące się.

ROKU CZWARTEGO CZĘŚĆ III.

MARZEC 1789.

ZAWIERA w SOBIE

I. *o Czynnościach y Urządzeniach Juryzdykcyi Kraiowych, iako też Pismach Obywatelskich.*

Karta

— Doświadczone leczenie Bydła przeciw Morowey Zarazie. — — 66

— Tablica II. Wzoru Monet Złotych 73

II. *o Targach y Handlu Kraiowym.*

— Specyfikacya Targu Marcowego Miast Warszawy y Krakowa — 76

— Taxa ninieysza Chleba Zytnego w Warszawie. — — — — 78

— Specyfikacya Targu Marcowego Miast Kurowa y Radzynia — 79

DONIESIENIE

DZIENNIKA HANDLOWEGO

O ſpoſobie nabycia tego Dzieła,

1. W Warſzawie, w Expedycyi Dziennika Handlowego, która teraz znayduię ſię na Krakowſkim Przedmieśćiu w Kam: Hiżow Nr: 418. gdzie i znak teyże Expedycyi ieſt zawieſzony.

— Można w tey Expedycyi Prenumerować zawſze, płacąc na Rok cały Zł: 18. á z Pocztą i Złł: 6.

— Częściami zaś czyli Tomikami oſobno kupuiąc, teraźnieyſza Część III. koſztuie Zł: 3.

— Tamże doſtać można zawſze *gratis* Proſpektu i Treści Materyi tego Dzieła.

2. *W Drukarni Grölowſkiey* w Marywilu, iako i na wſzyſtkich iey Składach po Kraiu, mianowicie teraz na Kontraktach Litt: Mińſkich i Nowogrodzkich, a potym na Jarmarkach w Nieświżu, Zelwie, i Swiſłoczy; znayduiących ſię, prenumerować i oſobno kupować można za tęż ſamą Cenę, iak w Expedycyi Dziennika.

3. *W Drukarni Dufourowſkiey* także prenumerować i Częścimi kupować można za tęż ſamą Cenę, iak w Expedycyi Dziennika,

4.

DZIENNIK

HANDLOWY I EKONOMICZNY.

Zaymuiący rużne Wiadomości, Handlu, Fabryk, Urządzeń, Juryzdykcyow Kraiowych, iako i Ekonomiki, tyczące ſię.

ROKU CZWARTEGO CZĘŚĆ III.

MARZEC 1789.

Z Chęci chiał Dziennik, zadoſyć uczynić Powſzechności żądaiącey, nie przerwanych Wiadomości o Czynnoſciach i Urządzeniach Kommiſſyow Skarbowych, lecz gdy ieſzcze zachodzą trudności, wolnego zaſiągania takowych wiadomości, przeto zoſtawuiąc puznieyſzemu czaſowi, chęć wtym przyſłużenia ſię, udziela tym czaſem wiadomość do Ekonomiki ſciągaiącą ſię, naſtępuiącą, na dopełnienie zamiaru Dzieła tego, ma-

iącego udzielać, nietylo Handlowe ale i Ekonomiczne Wiadmości.

— *Doświadczone leczenie Bydła przeciw Morowey Zarazie, a zwłaſzcza pod porę, Wioſny naſtępuiącey.*

Wtym iuż Wieku, bo ledwie przed lat 50. wkradła ſię do *Polſki* zaraza bydła --- *Niemcy i Węgrzy* chcą nas przeświadczyć, iakoby z *Wołoſzczyz: na Ukrainę, z Ukrainy na Pokucie*, a ſąſiednie z *Pokucia* zaraziwſzy ſię Podgórze, rozſzerzyło iad ſwoy do Węgier... Ekonomicy czuyni i Handlarze przeciwnie kalkuluią tę zarazę od Południa; i iakoby naypierwiey Pobrzeże dawnych Granic Polſkich, *Sanockie, Przemyślſkie, Szpiſz, i Krakowſkiego* część Woiewództwa, doznały tego nieſzczęścia.

Cóż kolwiek bądź, zkąd ono źrzódło ſwe wzieło, mniey tego pilnie doſtrzegać zda ſię ... Zaradzać mu czule przezornego Goſpodarza powinno być ſtarannością.

Rolnictwo naywięcey czuie iego ſrogość.... i gdyby broń Boże! powſzechna w iednym czaſie była przynaymniey w znacznieyſzey

nieyſzey Kraiu Naſzego części, ſpuſtoſzyłaby Wſie z Oſad, ſpuſtoſzywſzy dobytek pierwey, a całe ubogiego kmiotka ſkarby . . . Ale dobrotliwą Opatrzności pieczą, nie ieſt ta zaraza ciągła, i byle oſtrożność bacznie dana była w ſąſiedztwie, można ſię od niey uchronić.

Czuię, mówię; naywięcey Rolnictwo, bo przy wypadku Bydła, ſwoim nie ma czym na przyſzły zaſiew od robić. Sąſiad (którego loſem ominie) w boiaźni nie zarażenia, pożyczyć pewnie nie zechce . . . Na nowy zdobywać ſię i nie bespieczno ile w mieyſcu po świeżey zarazie, i nie tak ieſt łatwo ubogiemu Kmiotkowi. (a.)

W okolicach ktorego doznaią, co za ſmutny widok patrzyć na ugóry zaroſłe, obłożne niwy, i ledwie gdzie niegdzie zaſiany kęs ziemi . . . Przy małych zaſiewach naturalnie urodzaiow małych ſpodziewać ſię . . . . . Tam więc po iednym, śledzi naſtępnie drugie nieſzczęście, że w niedoſtatku własnego, od ſąſiadów i na zaſiew, i na życie kupować trzeba zboże.

(a) *Pan powinien zaſtąpić ubóſtwo ſwego Poddanego, ale wieleż Panow ieſt czułych, o los ſwoich Poddanych? . . . Zoſtawiam tę uwagę każdemu kto ſię nad nią nieuprzedzoną zaſtanowi myślą.*

To co Rolnictwa, i iaki cios dwoisty znosi w odpadku Bydła.

Na Stepach *Ukrainy*; *Podola* liczne pasą się Stada.... Co od wewnętrzney zbywaKonsumpcyi, *Slask*, a daley *Saxonia*, *Hannower* tylo naszego potrżebuiąc Bydła, płacą dość znacznie. A za ledwie nie można powiedzieć, że to iest odnogą *Polskiego* Handlu nayzyskownieyszą.... Tym się bogaci Obywatel, a w ogóle Kray się cały bogaci.

Zaraza wielokrotnie kładła całe zgony... Swiatkiem sam iestem, iak często po Lasach zostawuią Kupcy zarażone.. · A trafia się często, że do nogi wytempi Powietrze...., O toż strata!.... O toż ubogiego szlachcica cały w Handel włożony maiątek niknie i ginie bez nadziei zkąd kolwiek i iakieyżkowiek nadgrody.

Kiedy iuż smutnie doswiaczać zdarza się tego nieszczęścia, przezorność radzi wyszukiwać środki, ktoreby mogły go wstrzymać. *W Danii*, aby łatwiey dociec Sposoby leczenia tego przypadku, Kosztem Publicznym umyślnie zarażana Bydło, aby

przez

przez pilne dociekanie i proby (iak niegdyś przy wynalazku Inokulizacy i Ofpy na Ludziach) wynaleść nie zawodne fpofoby leczenia.

Nie mogę wiedzieć czyli wynalazek *Duńfki* ieft tenże fam, który dla Publiczney przyfługi doftawfzy z Rąk gdzie go fkutecznie doświadczono, odfyłam do *Dziennika*, aby komunikowany tym Pifmem całemu Kraiowi, ftał fię zaradzeniem wczefnym, nie wątpliwie po tak frogiey zimie fpodziewaney Bydła padli.

Species fkładaiące Maffę tego Lekarftwa.

1. — ¼. *funta* = Mitridatu Weneckiego.
2. — *tyleż* = Pączkow Piołunowych.
3. — *tyleż* = Ruty.
4. — *tyleż* = Hellebor nigry.
5. — *tyleż* = Badyanu.
6. — *tyleż* = Angeliki.
7. — *tyleż* = Bobkow Laurowych.
8 — *tyleż* = Koperwafu.
9. — *tyleż* = Siarki całkowitey.
10 — *tyleż* = Adlanti aurei.

11. — *tyleż* = Semen Hyościami.
12. — *tyleż* = Gorczycy białey.
13. — *tyleż* = Kopru Ogrodowego.
14. — *tyleż* = Feniculi.
15. — *tyleż* = Aſſæ Fatidæ.
16. — *tyleż* = Kamfory.
17. — *tyleż* = Mirry.
18. — *tyleż* = Kadzidła.

Że tych *Specyes* mało w Domu mieć można, ile nawet z Cudzoziemſkich Roślin, w każdey Aptece zapiſawſzy łatwo doſtanie.

Spoſob Kompozycyi Maſsy Lekarſtwa dla Bydla przeciw Zarazie Morowey.

Oſobno każde *Species* w czyſtym utłukſzy Moździerzu (a że wielu ieſt, których w Domu ſam ſporządzić nie potrafiſz, więc ie w Aptece zaraz każ ſprawić) do dwu Kwartowego wſyp Garka... Roſołem od śledzi iak naytęższym napełni go, i należycie wymięſzay... Garnek mocno zaſzpuntowany papierem, lub Pęcherzem obwiązany na wolnym poſtaw powietrzu... Niech tak pół dnia ſamo ſię wewnątrz trawi, ty iednak często mieſzay, aby polewka nie ſpływała nawierzch, a *Species* u ſpodu nie uſiadały ſię..

..Kiedy

. . Kiedy tym ſpoſobem iuż będzieſz miał gotowe, doley nieco świeżey, rzadkiey ſmoły, i ieſzcze raz dobrze przerobiwſzy, zatkane należycie, poſtaw w mieyſcu wygodnym, do czaſu użytku.

Dla prezerwatywy, czyli dla ochrony Bydła, chociaż zaraza, ani wtym mieyſcu, ani w oklicy niepanuie, dwa razy na rok, to ieſt pierwſzych dni Wioſny, i pierwſzych dni Jeſieni, dawać można . . . Zwyczayna na raz *doſis* ile na końcu Noża pomieściſz. To z chlebem Bydłu na czczo uważaiąc, (aby na Kwadrze) choć by gwałtem w pyſk wetkniy, a do iadła, ſtrzeż ſię, aż naymniey we trzy dopuścić godziny.

Gdy ſię Powietrze na Bydło w Okolicy pokazywać zaczyna, pomniy te Lekarſtwo, takimże ſpoſobem iak wyżey, w mieſiąc nieuchybnie dawać . . . Cielęta i Dwulatki w miarę ſwego wieku mniey go mogą zażyć . . . . Krowy nawet Cielne mogą go przyiąć bez boiaźni poronu.

A w przypadku, że albo iuż wśrzód twoie Trzody (po czym zaraz zdrowe oddzielić należy ſię) albo w bliſkości poſtrzeżeſz znaki choroby, ubiegay dalſze ſkutki, co

tydzień (zawſze naczſzczo) daiąc go twemu Bydłu.

Jakie znaki ſą zaczynaiącego ſię Powietrza, ciekawy znaydzieſz w Dziele *Hiſtoryi nanaturalney X. Krzyſztofa Kluka*: prawdziwie dla kraiu, i pierwſzey i użyteczney, pod Rozdz: *o Wołach i Krowach, i o ich chorobach*.

Ubóſtwo które nie może ſię zdobyć nakoſzt tego Lekarſtwa, może prościeyſzym zaradzić ſwemu Bydłu ſpoſobem.

Ile ma ſztuk Bydła, niech tyle nie moczonych śledzi drobno poſieka, a w ſmole śweżey, i rzadkiey omaże, z chlebem czarnym (proſtota zowie razowym) Bydłu na czſzczo raz w tydzień, a ieżeli nie ieſt naglące niebeśpieczenſtwo, raz w Mieſiąc, lub w reſzcie na Wioſnę tylko i na Jeſień, dać ſię nie leni.

Słuſznieby nawet było, aby Dwory (ile ich właſny interes, i zyſk zależy na dobrym Włościan mieniu) dopilnować kazały, aby nie ochibnie każdy Goſpodarz Lekarſtwo te co rocznie, dwa razy (iako ſię namieniło) dał ſwemu Bydlęciu.

Nie zawodność tego ſpoſobu leczenia,

iako

18. Luidor stary Francuzki

zł. 36. Gr. 15

Luidor nowy Francuzki

zł. 34. Gr. 16.

21. Suweryn Hyszpański

zł. 50.

22. Suweryn Austryacki

zł. 51. Gr. 12

23. Imperyal Moskiewski

zł. 59. Gr. 6

24. Frydrychs Dor Pruski

zł. 30.

Czerwone Złote y insza moneta złota

No 13. Szweckie Walor zł: 16. Gr: 8

14 Maskiewskie zł: 16 Gr: 8

15 Rzymskie zł: 16 Gr: 8

czyli

Papieskie zł: 16. Gr: 8

16 Dunskie courrant. zł: 13. Gr: 9

No. 19

iako
świa
16.

— I

W
ła f
ru I
zna
tyl
w K
Rok
Infl
tun
wą
chn
Kor
ki,
tyl
fzc
wa
wf
rzy

iako na oczny szczęśliwych iego skutków świadek, zaręczam. — *Dan w Chełmie dnia 16. Stycznia 1789.*

Chełmianin.

— II. TABLICA *Wzoru Monet Złotych.*

W Poprzedzaiącey Części na Kar: 11. dała się Tablica I. a teraz daie się II. Wzoru Monet Złotych, prawie w całey Europie znayduiąch się. Wiadomość ta, posłuży, nietylo do Ewaluacyi Monet wedle Uniwersału w Kom: Skarb: Korr: umieszczonego w Dzien: Roku 1787 na Kar: 616. ale i dla Wzorou Osób, Inskrypcyi, Lat, &c. na tych rożnych Gatunkach Złota znayduiących się. — Za takową Wygodę Wzorów, wdzięczna Powszechność bydź powinna nineszey Kom: Skar: Korn: że kazała, zebrać wszysttkie Gatunki, tak srebnych, iako i Złotych Monet, nietylo Kraiowych, ale i Zagranicznych, w Polszcze Kurs miewać zwykłych, wysztychować na sześciu Tablicach, i potym wycisnowszy na papierze kilka tysięcy Exemplarzy, dla powszechney Wiadomści rozdać.

—Ze

— Ze zaś te rozdane kilka tyſięcy Exemplarzy, iako w poiedynczych Arkuſzach, nie przy żadney iakey Xiąſzce, łatwo w znaczney Częśći zaginąć mogłyby, przeto Dziennik Handlowy, doſtawſzy takowych Blach, przebić kazał ſwoim koſztem tyle ieſzcze Exemplarzy, ile Dziennika wychodzi, i przy Dzienniku takowe Wzory umieſzczać, iak widzieć można w przeſzło rocz: Dzien: Wzory wſzyſtkie Monet Srebnych w 4. Tablicah, à w tego rocz: wſzyſtkie wzory Monet Złotych we 2. Tablicach – Umieſzczenie takowe, tę wygodę ſprawi, że nie tak prędko zaginą pomienione Tablice, bo trwać będą puty, puki w naypuźnieyſzey Potomności, znaydować ſię będzie Dziennik— A tak naypuźnieyſzą Potomność bez ſtarunku zbierania, Wzorow rużnych Gatunkow Monet, za iednym ſpoyrzeniem w te 6. Tablic, w Dzienniku będących, wſzyſtkie Wzory Monet może łatwo i wygodnie widzieć, a widząc to, zdziwiać ſię tylo będzie, nad tak przezornym Rządem Polſkim, umieiącym nietylo za ſwoich czaſow, czynić wygodę, w łatwym znachodzeniu Ewaluacyi wſzyſtkich Monet, ale i naypuźnieyſzey Potomności, łatwo

wydzie-

wyśledzać poprzedniczych Wiekow Wzory Monet rożnych.

ZE zaś Powſzchność korzyſtać chce, nie tylko z pomienioney wygody Monet, ale i z innychCzynności iUrządzeń teyżeſz tak gorliwey i światłey Kommiſsyi, przeto zanosi prożbę przez to Publiczne Piſmo Dziennika Handlowego, o udział tychto Czynności y Urządzeń, gdyż Powſzechność wierzyć niechce Dziennikowi, aby przerwanie od LipcaRoku przeſzłego Udziału tychto Czynnosci i Urządzeń, pochodzić miało z niedozwalania Kommiſsyi, ale z zaniedbania Dziennikowego, gdyby więc Dziennik nie był obwiniany przed Publicznością, wtakoweyOkoliczności, czyni publicznie to oświadczenie, iż nigdy nie zbędzie Dziennikowi na ochocie umieſzczania, takowych wiadomości, ſkoro tylo Kommiſsia trudnić nie będzie — Ktorato łatwość nim naſtąpi, Dziennik niemaiąc z takowego żrzódła, tak w przeſzłey iako y teraźnieyſzey Części co donieść, przyſtępuie teraz do udziału wiadomości Targow y Handlu Kraiowego.

II.

II.

O Targach y Handlu Kraiowym — Specyfikacya Targow Miaſt Warſzawy y Krakowa w Marcu.

		w Warſzawie		*w Krak*	
		Złł:	*Gr:*	*Zł:*	*Gr:*
Zyta — —	*Korzec*	11	—	15	10
Mąki żytn: pytlow:	Ditto	16	—	—	—
Pſzenicy piękney	Ditto	18	—	19	19
Karolku —	Ditto	40	—	—	—
Jęczmienia —	Ditto	11	15	14	15
Anyżu —	Ditto	60	—	—	—
Owſa — —	Ditto	8	—	8	10
Gryki - —	Ditto	12	—	—	—
Kaſzy Tatarczaney	Ditto	—	—	28	24
Kaſzy Jaglaney -	Ditto	32	—	–	—
Dito Gryczaney -	Ditto	29		–	—
Ditto Drobney -	Ditto	44	—	–	—
Ditt Jęczmienney -	Ditto	16	-	21	10
Ditt drobney -	Ditto	18	-	–	—
Dit obwarzaney -	Ditto	32	-	–	—
Ditto Perłowey -	Ditto	62	-	–	—
Grochu — -	Ditto	16	-	19	18
Zielonego - -	Ditto	15	-	–	—
Ditt cukrowego -	Ditto	16	-	–	—
Ditt ſzablaſtego -	Ditto	34	-	–	—
Jagły — -	Ditto	-	-	28	15
Wołu lepſzego -	*Sztuka*	172	-	–	—
Ditt podleyſzego	Ditto	126	-	–	—

Cielęta

		w Warſzawie		w Krak.	
		Zł:	Gr:	Zł:	Gr:
Cielęta lepſze –	Ditto	16	–	–	
Ditt ſrzednie –	Ditto	12	–	–	
Wieprz karmny –	Ditto	90	–	–	
Ditt ſrzedni –	Ditto	54	–	–	
Łoiu nietopionego	*Kamien*	13	–	–	
Ditt topionego –	Ditto	18	–	20	15
Woſku żołtego –	Ditto	72	–	70	—
Ditt Jarzęcego –	Ditto	120	–	–	—
Miodu przaſnego .	Ditto	—	–	18	—
Saletry — –	Ditto	—	–	40	—
Konopi —	*Kamień*	8	–	10	—
Lnu —	Ditto	10	–	10	15
Wełny —	Ditto	36	–	30	—
Włoſow —	Ditto	26	–	–	—
Szczeciny —	Ditto	30	–	44	—
Chmielu —	Ditto	12	–	–	—
Zywicy —	Ditto	8	–	–	—
Soli – — 5	*Kamieni*	—	–	10	15
Skora wołowa –	*Sztuka*	25	–	26	—
Ditto Krowia –	Ditto	16	–	10	—
Ditto z Bukata –	Ditto	3	7½	–	—
Ditto Cielęca –	Ditto	2	15	2 –	6
Ditto Barania –	Ditto	2	15	–	—
Ditto Kozłowa –	Ditto	8	–	–	—
Słoniny – —	*Połeć*	36	–	–	—
Ditt podleyſzey –	Ditto	18 –	14	–	—
Siemie Lniane –	*Korzec*	18	–	20	—
Ditto Konopne –	Ditto	14	–	14	—
Słoniny i Sadła –	*Funt*	—	15	–	24
Maſła — –	Ditto	—	24	–	28
Wotki Okowitki –	*Garniec*	5 –	7½	4 –	8

Ditt

		w Warszawie Zł.	Gr.	w Krak Zł.	Gr.
Ditto dobieranki	Garniec	2	12	–	
Oleiu Mako:	Dito	5	–	8	–
Ditto Lnianego –	Ditto	5	10	6	–
Jndykow — –	Para	9	–	–	
Jndyczkow –	Ditto	8	–	–	
Kapłunow – –	Ditto	4	–	–	
Gęsi — –	Ditto	4	15	–	
Kur — –	Ditto	2	24	–	

Takowy Targ *Krakowski*, że był 3. Marca, zaświadcza Jan *Zeydler* Pisarz Prowentowy Miasta Krakowa, z woli i zwyczayney Dyspozycyi Magistratu tamecznego, przy wyciśnieniu wykłey Pieczęci.

Targ zaś *Warszawski*, że był 23. Marca zaświadcza *Wiesiołowski*, Instygator Taxowy Juryzd: Marszał: Kor: i oprocz tego donosi ieszcze o nowey Taxie Chleba na Miesiąc Luty.

— *Taxa Chleba Zytnego w Warszawie w Miesiącu Lutym 1789.*

z Mąki pytlo-piękney, ważyć ma.

Bochenek za Gr: 6. *Funt* 1. *Łut:* 24.
Bochenek za Gr: 12. *Funt* 3. *Łut:* 16.

z Mąki

z Mąki podleyszey, ważyć ma.

Bochenek za Gr: 6. *Funt:* 2. *Łut:* ½.

Bochenek za Gr: 12. Dtto. 4. *Łut:* 1.

z Mąki Razowey, ważyć ma.

Bochenek za Gr: 6. *Funt:* 2. *Łut:* 10½.

Bochenek za Gr: 12. Dtto. 4. *Łut:* 21.

Chleb zaś Pszenny na dawnieyszey Taxie.

Taxa w Roku 1787. Chleba znayduie się w Dzień: przeszłorocz: na Kar: 327. y 405.

Specyfikacya Targu, Miast Dziedzicznych Potockich, Kurowa, i Radzynia, w Wdztwie Lubel: leżących, w Miesiącu Marcu.

		w Radzyniu Złt:	Gr:	Kurow Złt:	Gr
Zyta — —	Korzec	11	—	12	—
Pszenicy — — —		18	—	18	—

Pszenicy

		w *Radzyniu*		*Kurow*	
		Złt:	*Gr:*	*Zl:*	*Gr*
Pszeniey podley:	*Korzec*	16	—	14	—
Jęczmienia —	Dtto.	11	—	11	—
Dtto podleysz:	Dtto	10	—	—	—
Owsa — — —	Dtto	6	—	6	—
Gryki — —	Dtto	14	—	—	—
Grochu — —	Dtto	18	—	—	—
Tatarki — —	Dtto	—	—	13	—
Rzepaku — —	Dtto	—	—	18	—
Prosa — —	Dtto	18	—	—	—
Wołu — —	*Sztuka*	—	—	110	—
Dtto podleysze	Dtto	—	—	90	—
Koń Gospodarski	Dtto	—	—	53	—
Kożuch — —	Dtto	—	—	18	—
Skóra Wołowa —	Dtto	—	—	19	—
Kloc Drzewa Sosnowego — —	Dtto	—	—	3	—
Drew — —	*Fura*	—	—	5	—
Butów Gospodarskich — —	*Para*	—	—	6	—

Takowy Targ *Radzyński*, że był w ostatkach Lutego zaświadcza Marcyan *Buczyński* Burmistrz Radzyński.

Targ zaś *Kurowski*, że był w Marcu ninieyszym, zaświadcza Ignacy *Dębicki* Uczeń Szkoły Parafialney Kurow:

Spe-

Specyfikacya Targu Wileńſkiego w Mieſiącu Lutym.

			Złł:	Gr:
Zyta oſietnego Kom:	—	*Beczka*	54	—
Dtto Syromłotnego	—	Dtto	48	—
Pſzenicy ozimi:	— —	Dtto	90	—
Dtto letniey	— — —	Dtto	72	—
Jęczmienia	— — —	Dtto	48	—
Gryki	— — — — —	Dtto	36	—
Owſa	— — — — —	Dtto	32	—
Grochu	— — — —	Dtto	48	—
Siemie Lniane	— —	Dtto	54	—
Siemie Konopne	— —	Dtto	36	—
Krup Jęczmiennych	—	Dtto	64	—
Dtto Gryczanych	— —	Dtto	60	—
Soli Hiſzpańſkiey Król:		Dtto	42	—
Dtto ſzarey	— — —	Dtto	36	—
Sledzi Gotemburſkich	—	Dtto	44	—
Smoły	— — — —	Dtto	12	—
Chmielu ſzczypanego	—	*Kamień*	12	—
Dtto młóconego	— —	Dtto	6	—
Lnu czyſtego	— — —	Dtto	18	—
Pięki	— — — — —	Dtto	13	—

		Złł:	Gr:
Anyżu — — — —	*Kamień*	30	—
Łoiu topionego — —	Dtto	24	—
Dtto nietopionego —	Dtto	18	—
Oliwy zieloney — —	*Funt*	1	10
Dtto białey— — —	Dtto	2	—
Słoniny i Sadła — —	Dtto	—	20
Masła — — — —	Dtto	—	15
Szczeciny — — —	Dtto	—	20
Miodu przaśnego— —	*Miara*	48	—
Wódki Anyżkowey —	*Garnec*	4	24
Dtto Ordynaryiney —	Dtto	3	22
Oleiu dubeltowego —	Dtto	6	—
Zelaza Szwedzk: od funt: 40	*Sztaba*	13	

Takowy Targ *Wileński*, że był od 22 Stycznia do 26 Lutego 1789. Zaświadcza N. *Przemieniecki*, Wuyt Wileń:

III.

III.

O Handlu Zagranicznym.

PRzy zbliżaiącey się Wiośnie, może w Gdańsku, Elblągu, Krolewcu, i Rydze, Kommissa Zagraniczne, na Polskie Produkta ukazuią się, z ktorych możnaby brać miarę Defluitacyi następney, czy ma bydź znacznie przedsiewzięta w tamte strony, czy wstrzymana? ale cuż gdy Polska niema po tych Miastach swoich Konsulow, ktorzyby o tym wszystkim informowali Kray, a chociaż w Gdańsku i ma Kommissanta, to ten czy o niczym nie donosi? czy też Zwierzchność Kraiowa, odbieraiąca od Niego Raporta, trzyma dla iakieyściś potrzeby w sekrecie? a Dziennik dotąd ieszcze poiąć nie może, czy takie sekreta są pożytecznieysze Kraiowi? czy szkodliwsze? to tylo uważa, że przy takich sekretach, na teraźnieyszey nawet Defluitacyi, Kray bardzo wiele szkodować może, gdy nie wiedząc o żadney Spekulacyi Handlu

tych Miaſt, naſunie wodą bardzo wiele Produktow, mianowicie Zboża, naſunąwſzy za beſcen będzie muſiała przedać, a tak przedawſzy, ogołoci Kray, á przynaymniey znaczniey podroży zboża, przez co gdy, dla aukcyonowanego ſtutyſiącznego Woyſka, zechce Kommiſsya Woyſkowa zakładać w Kraiu Magazyny, to uczynić albo będzie trudno? albo ze ſzkodą Skarbu znaczną? — Zoſtawuie Dziennik Gorliwości ninieyſzego Seymu do rozwiązania te Pytanie.

= *Czy ſekreta Urządzeń y Czynności Juryzdykcyi Kraiowych, pożyteczne dla ogulney Powſzechności? lub nie?* =

A tym czaſem dla dowodu ſzkodliwości takowych Sekretow, kładzie tu przykład utrzymywanego dotąd Sekretu, Departamentu Cudzoziemſkiego zeſzłey Rady, ktory maiąc Czynności rożne, względem Handlu Zagranicznego, przez cały ciąg, żadnym Publicznym Piſmem nie uwiadomił Powſzechności, o takowych ſwych Czynnościach, z ktorych, że iedna Wiadomość, ukazała się,

w Liſtach drukowanych, pod Tytułem *Liśty Synow Konſyliarza i Poſła do Oyca ſwego*, acz poźno, bo dopiero po ſkaſowaney Radzie, wſzelako Powſzechność, acz zpuźnioney tey wiadomości, korzyſtać to może, że powe- źmie iakiekolwiek światło, o ulepſzeniu Handlu Polſkiego z Zagranicą bydź kiedyś mogącego — Z tych tedy Liſtow Okoliczności Handlu tyczące ſię, dawniey w ściſłym ſekrecie przed Powſzechnością Narodową chowane, á teraz zaczynaiące ſię wyiawiać, kłaść będzie Dziennik Excerptem co do ſłowa, iak naſtępuie:

— Excerpt z Liśtu 6. Konſyliarza dawney Rady do Oyca ſwego w Obiekcie Handlu Wiślanego i Gdańſkiego.

Winienem WPanu Dobr: ciąg przedsiewziętey pracy względem Rady, iaką widzieć chciałbym dla pożytku Kraiowego, i co myślę w rzeczy Seymu nie przeſtannego, czyli gotowego, wybaczyſz iednak WPan Dobro-

dziey

dziey, gdy tą razą niedopełnię ieſzcze oczekiwania, maiąc przed ſobą bliżſzą potrzebę donieſienia o tym, co przeſzło, a co rownie przyrzekłem w obiekcie Handlu Wiślanego y Gdańſka, w okoliczności Handlu Czarno-Morſkiego y Kontraktu Solnego, co wſzyſtko pracą było Departamentu Jntereſow Cudzoziemſkich, w którym zaſiadać przez oſtatnie lat dwie miałem honor: zdaiemi ſię zaś, iż doſyć ieſzcze pozoſtaie mi czaſu do wczeſnego nawet donieſienia w pierwſzey Materyi, kiedy ſpodziewać ſię należy, iż przeciągniony Seym da do tego aż nadto ſpoſobność: zaczynam od Handlu Wiślanego.

Pod tym tytułem zawierał ſię do czaſu zaboru Prowincyów Handel nayſzczegulniey, i iedynie prawie prowadzony ze Gdańſkiem Miaſtem Wolnym, Prawami iuż dawnemi iuż od Polſki nadanemi rządzoncym ſię, z ktorego iak ze źrzodła iuż Pienądze za Towary Polſkie, iuż Towary Zagraniczne i Zamorſkie do Kraiu wpływały; Wiele płynąca przez Polſkę biegiem mil bliſko ſta, i Rzeki doteyże w padaiące, ożywiały Handel Polſki, ieżeli nie nad zwyczaynemi zyſkami, iakie w Handlu Indyów Wſchodnich i Zachod-

dnich

nich maią Anglia, Francya, Holandya, Portugalczycy &c. to przynaymniey w opędzaniu potrzeb, iuż pierwſzych, iuż nawet izbytkowych dość obſitemi. Jedyna zaś ta była tylko nie wygoda, że Gdanſzczanie Panowie Portu Polakom przeſzkadzali z Zamorzem handlować.

Rowno zdatą Zakordonowanych przez Nayiaśnieyſzego Fryderika Woiewodztw Pruſkich dla Handlu Wiślanego, nieznośna zawada z ſzkodą Publiczności w uſtanowioney Komorze Pruſkiey Fordon zwaney, naſtąpiła, gdzie nie tylko Traktatem zawarowane 12. od ſta Cło Tranſitowe od Towarow do Gdańſka płynących, uſzczerbiać zaczeło zyſkom Polſkim, ale nadto uciążliwa w Taryffie Pruſkiey Taxa, wyżey nadzwyczayne Ceny w Gdańſku, tak niektore podrożyła Towary, że ſą rodzaie, od ktorych miaſto 12. do 100. Procentow Polacy za ſwoią muſzą opłacać właſność; Rowno też zdatą zabranych Kraiow. Gdańſkowi Port od Potencyi Pruſkiey zabranym zoſtał, ktoren pomimo Traktatu, że Gdańſkie Territorium ocalone być powinno, ponieważ do dziś dnia nie ieſt, Gdanſkowi wrocnym, to złączone

z za-

z zabranemi trzema Przedmieściami, w których Król Jmść Pruſki nowe Miaſta porobił, do oſtatniey Mieſzczan przyprowadziwſzy ruiny, ſprawiło nowe źrzódło ſtraty dla Polſki, niemaiącey iuż w Gdańſku dawnego dla ſiebie ſkładu pieniędzy i wſzelkich do opędzenia potrzeb ſpoſobów.

Lubo zaś los Gdańſka złączonym bydź ſię zdaie z loſem Handlu Polſkiego przez Wiſłę, w iſtocie iednak Miaſta utrata w zabranym Porcie i trzech Przedmieściach, dochodom Skarbu tylko Króla Polſkiego, do którego połowę portorii wnaſzana bywała, za urządzeniem przez Nayiaśnieyſzego Stefana Batorego, i zyſkom Miaſta tylko ſzczególnym uſzczerbiały, a ſzkoda właściwa Polſki miała źrzódło w Fordonie i żdzierſtwie tamże w Cłach z przyczyny Taryffy wygórowaney bez proporcyi, i innych drobnieyſzych opłat, pomimo nawet Traktatu wymaganych, a ztąd poſzło, iż dwoiakie o to wſzyſtko naſtąpiły Negocyacye bez ſkutku w obu obiektach pomyślnego, chociaż nadzieia dla Gdańſka zdaie ſię bydź bliżſzą, aniżeli dla Handlu Wiślanego.

Ta rużność celów i nadziei, dzieli naturalnie i relacyą moią WPanu Dobrodzieiowi przesyłaiącą się, a tak co do Gdańska właściwie, pobudzona Anglia przez Francyą iak twierdzi sam Fryderik II. w Pismach swoich, gdy wprowadziła Rossyą do szczególnego protegowania tego Miasta od Roku zaraz 1774 zesłani Ministrowie od Dworów Petersburskiego i Berlińskiego do Gdańska, traktowali z Magistratem, lecz bezskutecznie, kiedy supremacyą Monarchiczną rozciągaiąc Król Pruski, nad Opactwem Oliwskim, pod tym pretextem Port Gdański obiął, że gruntu Oliwskiego dotykał, a przekonanym bydź niechciał dawnemi od czasów ieszcze Krzyżackich Przywileiami, Miastu nadaiącemi starszeństwo nad morzem, nie tylko pod Mindą, ale i pod brzegami całey Pomerellii.

Już z iedney strony czuce się na siłach, authoryzowało niebosczczyka Fryderyka II, aby co zamierzył z pomnożeniem dla siebie pożytku zupełnego, doprowadził, iak sam tego dał świadectwo w słowach pośmiertnego: „ że Possessor Wisły i Portu Gdańskie-

„ ſkiego podbiłby to Miaſto z czaſem „ iuż z drugiey zadziwienie ze wzgardą, aby garſztka Mieſzczan przewodzić chciała, i Panowanie nad brzegami Morſkiemi rozpościerała, ſprawiły były tę przykrą czułość w Królu, że po roziachaniu ſię Miniſtrów bezſkutecznym, ten miał za złe Dworowi Petersburſkiemu, iż do oſtrzeyſzego nakłonienia Magiſtratu Gdańſkiego nie pociągnął ſię, i pewnie co później naſtąpiło przyśpieſzonym byłoby, gdyby robota Kanału po wzięciu Kraiu od Polſki zaraz napoczętego niebyła ſię przewlokła, a tak w R. 1783 zaledwo gdy Wiſłą mogły Towary Polſkie do Miaſt Pruſkich bydź ſprowadzane, a trzem Przedmieściom przez ſiebie zabranym nadał Król Przywileie Miaſt, iakoby udzielnych, wſzczeła ſię kweſtya o wolny Handel Tranzytowy poddanych Pruſkich przez Territorium Miaſta Gdańſka, i w końcu tego Roku, iako też w naſtępuiącym 1784 Woyſka Pruſkie z powodu tey kweſtyi Miaſto opaſały, a lubo wdanie ſię Dworu Petersburſkiego, i wielokrotne przez Miniſtra Polſkiego w Berlinie mieſzkaiącego podawane Noty, ſprawiły nakoniec, iż pod Me-

dya-

dyacyą JW. Posła W. Rossyiskiego Hrabi Stackelberga między JPanem Bucholtzem Ministrem Berlińskim a Deputowanemi od Miasta, ułożoną została Konwencya pod dniem 22. Lutego 1785, podpisana, przez którą Król Jmść Pruski zapewnił Miasto, że do Handlu Exportacyi z Polski Morzem przez Territorium Gdańskie żadnego swoim Poddanym niedozwoli uczestnictwa Handlu, co do Importacyi ta iednak Konwencya nie zaspokoiła Gdańszczanów, iuż Portu oddanego sobie niemaiących, iuż z powodu tego i obróconego Handlu Wislanego dokąd inąd, do ubóstwa przyprowadzonych, iuż w punkcie osobliwie 4tym wzwyż rzeczoney Konwencyi, żadney dla Handlu dawnego satysfakcyi nie otrzymuiących. (a) Ar-

---

(a) *Z dziwi się pono Powszechność, że Dziennik 85 Roku Wiadomości, donosi w Roku 89, ale gdy zastanowi się nad tym, że Magistratury nasze zwykły przed Narodem swe Czynności i Urządzenia w sekrecie trzymać póty, póki Examinatorowie z Seymu wyznacze-*

Artykuł cytowany 6ty w tych zawiera się słowach " Handel Importacyi Mo-
„ rzem przez *Neüfahrwaßer*, ma bydź o-
„ boyga stronom wolny, ażeby zaś sprawie-
„ dliwe w tym było Ekwilibrium zacho-
„ wane, przystaie na to Król Jmść Pruski,
„ iż Magistrat Miasta Gdańska od wszelkich
„ Towarów przez Neüfahrwaßer importo-
„ wanych, i do Poddanych Pruskich nale-
„ żących, takie Cło wybierać będzie mo-
cen,

---

ni do Nich nie będą, Ci Examinatowie zwykli tylo bywać co lat 2, więc przez lat 2, wszystko iest Sekretem przed Narodem, i ta Wiadomość, tak tey Konwencyi, iako i poniższych Okoliczności Handlu Wiślanego, byłaby i dotąd w sekrecie, gdyby ieden z Konsyliarzy zeszłey Rady, nieumiescił w Listach swych z Druku wychodzących które to Listy że doszły Wiadomości Dziennika, przeto za rzecz sprawiedliwą uznał, w swym Dziele, iako stósowną tę Materyą umieścić.

„ cen, iakie przyzwoitym osądzi, byleby „ tylko to Cło, Ceł Pruskich nieprzecho- „ dziło. „ A ta oboiętność, co do wysokości Ceł Pruskich w Fordonie po 12 a indziey po 2 od 100 wymaganych, mało, albo prawie nieużyteczną wcale osłabiła rzeczoną Konwencyą, nowey umowy dla obiaśnienia tego Artykułu potrzebuiąca, a do czego iuż Rossya na fundamencie Traktatu 1773 do Gwarantowania całości Polski (w czym i całość Gdańska zawiera się) obowiązana iuż iako Medyatorka w Pośle swoim ostatniey Konwencyi, lubo całey usilności, ile zniey było dołożyła. Przez czas atoli Panowania Fryderyka II. Gdańsk doprosić się niczego niepotrafił.

Po wstąpieniu na Tron Nayiaśnieyszego Fryderyka Wilhelma, błysnęła była nadzieia dla Gdańska, kiedy ten dobroci pełen Monarcha, oprócz zniesienia zaraz, po wstąpieniu na Tron, Prussaków, niektórych szkodnych urządzeń dla Obywatelstwa, tym nayszczęśliwiey początek Panowania swego oznaczył, że z iedney strony ustanowił Kommissyą udzielną, do roztrząśnienia Weryfikacyi i po-

pra-

prawy Ceł, oraz Akcyzów, z drugiey Obręby, które dawniey Handel krępowały, znosił, przez dozwolenie każdemu do Państw sprowadzenie Zboża i innych Produktów z Polski, których po mimo Traktatu w prowadzenie, dawniey było bronione (a) a odgłos

---

(a) *I ta Wiadomość, (że po wstąpieniu na Tron ninieyszego Króla Pruskiego, tak interessowne dla Handlu Polskiego stały odmiany, iuż to przez zniesienie Prusaków szkodnych niektórych urządzeń dla Obywatelstwa, iużto przez ustanowienie Kommissyi udzielney do roztrząśnienia, weryfikacyi, i poprawy Ceł, Akcyzów, iuż to przez dozwolenie każdemu do Państw sprowadzania Zboża i innych Produktúw z Polski, co dawniey było bronione,) tak długo trzymana w sekrecie Departamentu Cudzoziemskiego, czyż iest pożyteczna dla Narodu? niech każdy sądzi — Wieleż to tysięcy Obywateli szkodowało natym sekrecie? co niewiedząc o*

głos tego wſzyſtkiego, gdy Miaſto Gdańſk zapewniło nie bez nadziei o poprawie loſu Jego za zleceniem Nayiaśnieyſzego Pana temu Miaſtu, aby ſwych Delegatów do Berlina poſłało, dla lepſzey informacyi we wſzyſtkim Miniſtra Polſkiego, tamże mieſzkaiącego, oraz Miniſtra Dworu Petersburſkie-

---

tak pożytecznych Wolnościach Pruſkich dla Handlu Polſkiego, nieprowadzili, ani Zboża, ani Produktów do Pruſs, ſądząc, że i za tego Panowania tak ieſt niewolny Handel, iak za Przeſzłego. — Ale niedość wzmienić takowe odmiany, trzeba było per extenſum, zaraz całemu naſzemu Kraiowi publikować one, przez iakie publiczne Piſmo, ieżeli przez Dziennik niepodobało ſię. — Dopieroby Kray był wdzięczen takowey ſwoiey Zwierzchności, gdyby pomienione odmiany, za świeża zaraz mógł czytać, z nich ſię informować, czego ma ſię trzymać a czego wyſtrzegać?

ſkiego, któremu dokładnie uſilności wſzelkich, było także od Dworu Jego zalecone iak naywyraźniey. Wybrali ſię Deputowani, lecz po żal ſię Boże pracy i expenſu onych, albowiem po iedenaſto - Mieſięcznym przebyciu w Berlinie, muſieli wyiachać z niczym odesłanemi zoſtawſzy do Warſzawy, gdzie iako w mieyſcu naſtałey Konwencyi Roku 1785 Dwory Petersburſki i Berlińſki zgodzili ſię na nowo otworzyć Konferencye.

Takowy zamiar Kommunikowany Jmci Panu Zabłockiemu w Berlinie, a przez tego Departamentowi Intereſſów Cudzoziemſkich, pobudził zaraz tenże Departament za wolą Nayiaśnieyſzego Pana piſania do Magiſtratu, aby Delegaci wybrani przybywali do Warſzawy, lecz Magiſtrat do dziś dnia tey niemógł znaleść iedności w zdaniu wſzyſtkich trzech Porządków, bez którey nic ſię w rządzie tamtego Miaſta czynić i ſtanowić niemoże, a lubo naymocnieyſze były czynione Inſynuacye, tak ze ſtrony Polſki, iak Dworu Roſſyiſkiego, zawſze pracowicie za Gdańſkiem umawiaiącego ſię, i na to Reſkryptem ſwoim Nayiaśnieyſzy Pan upominał

nał Magiſtrat, aby przy wierności dla Rzepltey nie odbiegał od tych środków, które iedynie mogą ſzkodzie i upadkowi dalſzemu Miaſta zaradzić, ten przy całey uſilności nie mógł nic dokazać względem potrzebney iednomyślności wſzyſtkich Porządków, kiedy dawały ſię ſłyſzeć we Gdańſku odgłoſy, że Konwencya 1785 Roku nie ieſt środkiem doſtatecznym do ocalenia ſubſyſtencyi Miaſta na Handlu zaſadzoney, pokąd Port, (względem którego taż Konwencya na dal Kweſtyą odłożyła) wróconym nie zoſtanie, i póki Handel Polſki z Miaſtem Cłem 12 od 100 będzie obciążonym, i kiedy naywięcey zburzenia ſprawiło oparcie ſię dwóch części trzeciego Porządku z otwartym zdaniem, iż nieinaczey los Gdańſka poprawionym bydź może, iak kiedy ſię podda Panowaniu Pruſkiemu, iedynie uſzczęśliwić go mogącemu w równości Ceł z innemi Miaſtami Pruſkiemi.

Mogła była do takowey Rezolucyi pobudzić rozpacz, mogły też Intrygi taiemne zwłaſzcza że Gdańſk (iak mówi ſam Fryderyk II.) był umyślnie zoſtawioną drza-

zgą u Nogi Alianta Rossyiskiego, a dobrowolne poddanie się tegóż Miasta do pozornego wymówienia się od gwałtu i nadwerężenia Traktatu dawałoby sposobność, a z tych powodów zalecono Jmść Panu Zabłockiemu podanie Noty Ministerio Berlińskiemu z przypomnieniem obowiązków wzaiemnie między Polską a Prussami zaręczonych, na co w Roku 1788 pod dniem 5go Lutego od obydwóch Ministrów Pruskich Hrab: Finekensteyna i Hertzberga Deklaracya w odpowiedzi daną została, że Król Jmść Pruski niema żadney wiadomości o tych Rozruchach we Gdańsku, że żadnego do nich niema uczestnictwa, i z swoiey strony zawsze dopełniać będzie Traktatów.

Niepogorszył się, wszakże od tego czasu los Gdańska, lecz i lepszym niestał się, gdy wszystko stanęło na punkcie in akcyi z okazyi uporu dwóch części, iak wspomniałem, trzeciego Porządku.

Co zaś do obiektu bliżey Polskę interessuiącego zwracaiąc myśl WPana Dobrodz:

do

do tego czasu, w którym Fryderyk Wilhelm nadziei pomyślnieyszych stał się sprawcą pamiętnym, to będzie Oycowi i Dobrodzieiowi, com doniósł wyżey o ustanowioney Kommissyi udzielney do poprawy Cełł i Akcyz (c)

Z po-

(c) *Choć wspóznioney, kilkoletniego czasu Wiadomosci, Naród chciałby korzystać i teraz, nietylo z wzmianki o tey nowo na ten czas ustanowioney Kommissyi, ale i o istocie czynności Jey, gdyż z tak długiego sekretu, Naród niewidzi żadney, nietylo dla siebie, ale i dla sameyże tey Zwierzchności, korzyści, a zatym prosi bardzo o wyiawienie tey Wiadomości przez Dziennik Handlowy, którego nato utrzymuie Obywateli w liczbie kilkuset Osób, ażeby o wszystkich Okolicznościach Handlowych, tak Kraiowych, iako i Zagranicznych, w nim znaydywać mogli wiadomości.*

Z powodu takowego ustanowienia i rozwolnionych dla Handlu Polskiego z Szląskiem więzów (co dawało nadzieię Prowincyom Wielko-Polskim, osobliwie otworzoney sposobności dawney handlowania z Sztetynem) odebrał był rozkazy JP. Zabłocki, aby za pomocą potrzebnych przez Delegatów Gdańskich informacyi, starał się zaradzić uciążliwości Ceł i Opłat na Komorze Fordońskiey wymaganych, a po zrobioney nadziei skutku przewidzianego osobliwie po doniesieniu, że Kommissya Pruska żądała mieć i zbierać zewsząd informacye, wczym i iakiego gatunku uciążenie Handel doznaie, odebrał tenże Rezyduiący w Berlinie Mininister Polski pozwolenie znaszania się na piśmie z tą Kommissyą, co też rzeczony dopełnił w Roku 1787 na dniu 24 Kwietnia (d) skutek atoli iak mało dogo-

dził

(d) *Gdyby i ta okoliczność była wiadoma Powszechności Handluiącey przez publiczne iakie Pismo, możeby nadtrąciła, teyżeż samey Kraiowey Zwierz-*

dził Żądaniom i Potrzebom Polſkim, odpowiedź przez JP. de *Werder* Miniſtra, iako Prezyduiącego w Departamencie Fabryk, Akcyz i Ceł tu przyłącza ſię, tym wyraźniey rzecz całą oświeci, iż pod każdym punktem zagadnienia przez JP. Zabłockiego, Rezolucyą umieſzczam (e)

1mo

---

chności, która dała pozwolenie Miniſtrowi Polſkiemu w Berlinie, znaſzać ſię na Piśmie z pomienioną Kommiſsyą względem gatunków uciążenia Handlu Polſkiego, takie gatunki o iakich ta Zwierzchność może i nie wiedziała, bo doświadczenie codzienne Handluiących kilku lub kilkanaście tyſięcy Oſób, więcey wiedzieć może, aniżeli kilku takową Zwierzchność ſkładaiących.

(e) *Ta naſtępuiąca Cytacya iak mówi Konſyliarz w ſwoich Liſtach, ieſt do ſłowa wyięta z podanego przez Departament Cudzoziemſki oświecenia Jch-*

1mo, Przełożonym było, iż nieproporcyonalna Taxa i ſzacunek Produktów i „ Towarów Polſkich, podług których Cło „ wybierane ieſt w Fordonie, ſprawuie, iż „ opłata od Handlu Polſkiego na Komorach „ Pruſkich w Importacyi, Exportacyi i Tranzycie nie równie większe ieſt, aniżeli Cło „ 12go Procen: od Tranz: a 2 od Importacyi „ i Exportacyi, uſtanowione Trakt: 1775. „ Na to było odpowiedzianym, że to będzie „ poprawionym w Taryffie nowey tak, iżby od żadnego Produktu Polſkiego więcey niebyło wymaganym nadto, co ieſt „ przepiſanym w Traktacie, „

2do

---

mościom Delegowanym z Seymu do Examinu Rady Nieuſtaiącey.

Też ſame zaświadczenie Cytacyi, potwierdza po wyżſzą Uwagę Dziennika, że Magiſtratury Kraiowe, trzymaiąc wſzyſtko w ſekrecie przed Narodem, przez lat 2. aż do czaſu Examinatorów, właśnie iakby dla popiſania ſię, a Naród dla tey prywatney Okoliczności, ſzkoduie wiele na niewiadomości tak długiego przeciągu czaſu, iak każdy ſię o tym

2do Przełożonym było, że prócz wybie-
„ ranego Procentu Traktatami przepiſane-
„ go, pod denominacyą Francuzką *Fantie-*
„ *nie*, wymagana ieſt na Komorach Pruſkich
„ inna arbitralna opłata, o którey w Tra-
„ ktacie żadney wzmianki niemaſz — Na-
„ to odpowiedziano, że ta opłata wynoſi
„ 6 od 1000 wartości Towarów, że lubo w
„ Traktacie obowiązek tey opłaty nie ieſt
„ wzmiankowany, ale wybierana była w
„ Fordonie wczaſie gdy ta Komora należa-
„ ła do Polſki, ſtóſownie do Taryffy Pol-
„ ſkiey pod dniem 1 7bra 1761 publikowa-
„ ney, a że Rzplta uſtąpiwſzy tę Komorę,
„ odſtąpiła razem Praw do niey przywią-
„ zanych.

3tio Przełożonym było, że Opłata Cła po-
„ winna bydź przyimowana w takiey mo-
„ necie, w iakiey ieſt czyniona Towarów
Ewa-

---

*przekona, z tey ſamey Cytacyi, zay-
muiącey tak wiele pożytecznych Wia-
domości, a tak długo bez żadney ko-
rzyści w ſekrecie utrzymywanych.*

„ Ewaluacya ſtóſownie do Taryffy Pruſkiey,
„ i że Polacy znaczną i na tym ſtratę ma-
„ ią, iż muſzą Cło opłacać w Złocie, któ-
„ re w ich Kraiu ma kurs po Złł: 18 a na
„ Komorach Pruſkich ieſt tylko brana po
„ Talarów 2¼ to ieſt po Złł: 16. — Odpo-
„ wiedziano na to, że zawſze Cło wybie-
„ rane było w Złocie, i że to odmienio-
„ nym bydź nie może.

4to Przełożonym było, iż na Komorach
„ Pruſkich w Handlu Tranzytowym od każ-
„ dego Talara ſzacunku w Towarze żąda-
„ ią 3 dobre groſze na Komorach opłaty,
„ co wynoſi Cła nie 12 od 100 iak Traktat
„ przepiſuie, ale 12½. A więc było żąda-
„ nym, ażeby Cło nie było wybierane w ten
„ ſpoſób wymagania trzech śrebrnych gro-
„ ſzy od ſzacunku Towaru 1go Talara, ale
„ ażeby na ogólności ſzacunku Cło Tra-
„ ktatem przepiſane 12 od 100 tylko było
„ wybierane. — Odpowiedziano, iż tako-
„ wy ſpoſób wybierania Cła zoſtanie znie-
„ ſionym, że kiedy Towar do 50 Talarów
„ ſzacunku wynoſić będzie, w tedy ogólnie
„ będzie Cło wybierane rachuiąc w Tran-

zy

„ zycie po 6 Talarów od 50 ſzacunku, a w
„ Importacyi po 1 od 50, gdy zaś ſzacunek
„ Towaru do 50 Talarów donoſić będzie,
„ wtedy dawny ſpoſób wybierania Cła bę-
„ dzie zachowany.

5to Przełożonym było, iż zdaie ſię, że
„ to, co ieſt nieodbicie potrzebnym do prze-
„ prowadzenia Towarów, od których Cło
„ ieſt opłacane, żadney oddzielney opłacie
„ podlegać niepowinno, przecież na Komo-
„ rach Pruſkich wymagane ſą ieſzcze opłaty,
„ od Statków, od Sterma, Fliſów, i oſobna
„ Akcyza od Legumin, i innych rzeczy ku
„ wyżywieniu tychże Fliſów ſłużących. Na
„ to było odpowiedzianym, że te opłaty
„ ſą Taryffą przepiſane, ale że będzie mo-
„ żna udeterminować quantum potrzebne
„ do wyżywienia Fliſów na Statku, a to bę-
„ dzie mogło bydź od opłaty uwolnionym.

6to Daley były z ſtrony naſzey czynio-
„ ne propozycye do poprawy Taryffy, i
„ zbyt wyſokiego rzeczy ſzacowania dla
„ uſkutecznienia Traktatu Handlowego, któ-
„ ry tylko 12 od $\frac{s}{o}$ w Tranzycie, a 2 od $\frac{s}{o}$
„ Importacyi i Exportacyi brać nakazuie,
by-

„ było Przełożonym, że w nowey Taryffie, „ w ſprawiedliwym rzeczy Taxowaniu na- „ leżałoby mieć przed oczyma dzieſięcio- „ letnie Tabelle ceny Produktów Polſkich, „ i podług tego udeterminować Cenę śrze- „ dnią, a ieżeliby tę Cenę uregulować przy- „ ſzło, podług Targów Gdańſkich i Elbląg- „ ſkich, potrzebaby w przód odtrącić koſzt „ fraktu, wziąść w uwagę przypadki i u- „ ſzkodzenia w ſpławie zdarzaiące ſię, od- „ iąć to, co zabiera ſama opłata Cła, i do- „ piero z takowey rzetelney każdego Pro- „ duktu Taxy Cło wyb,erać podług prze- „ piſu Traktatu. — Na to było odpowie- „ dzianym, że do uſtanowienia Ceny To- „ warów rzetelniey, możnaby wziąść w u- „ wagę Tabellę dzieſięcio-letnią Targów „ Gdańſkich i Elbląſkich, dla uſtanowie- „ nia rzetelney śrzedniey Ceny, i było żą- „ dane podanie takowych Tabell, co do „ nayiſtotnieyſzych Produktów Polſkich, „ iako to: Drzewa, Potażu, Woſku, Mio- „ du, &c.

7mo Przełożonym było, że ieſt rzeczą „ nieodbitą, aby względem Wagi i Miary, do któ-

„ którey opłata powinna bydź regulowana, „ pewne uſtanowione były prawidła dla od- „ dalenia wſzelkiey arbitralności w pobo- „ rze, gdyż częſtokroć, zdarzyło ſię, że „ naywiękſzą Pakę na Statku będącą wy- „ braną, niezaſtanawiaiąc ſię nad tym, że „ w tymże Statkn były paki tegoż Towa- „ ru mnieyſze, do tey paki więkſzey, ſtó- „ ſowano opłaty wſzyſtkich innych, acz- „ kolwiek mnieyſzych. Przełożonym było „ że w poborze Cła i to ſię uważa, iż od „ ſamey Towarów Wagi, Cło bydź powinno „ brane: Waga zaś ſamey paki w którey ieſt „ Towar, odcina ſię przez akkordowane od- „ trącenie pewnego kwantum z opłaty, i „ takowa detrunkacya od Cła nazywa ſię „ Tara.

“ Nakoniec, że gdy różność zachodzi „ w dobroci gatunku Towarów, do tego po- „ winna bydź ſtóſowana i różność opłaty, „ i tak Drzewa ſamego rozmaite ſą gatun- „ ki, wybornieyſze i podleyſze, które w „ Handlu, ſtóſownie do dobroci więkſzey „ lub mnieyſzey, oddzielne nawet maią ſwoie „ denominacye, na które częſtokroć żadney „ względności niemaſz na Komorach Pru-

ſkich

„ ſkich, i Towar podleyſzy równey czę-
„ ſto podlega opłacie, iak lepſzy. — Na
„ to wſzyſtko odpowiedzianym było, że
„ względem Wagi i Miary podług ktorey
„ Cło ma bydź wybierane, iuż ſą przepiſy
„ w Taryffie, że prawidła względem tego
„ będą tym pewnieyſze gdy z dzieſięciole-
„ tnich Produktów Ceny, śrzednia wzięta
„ będzie do uſtanowienia rzetelnego onych
„ ſzacunku, że przez wzgląd na wagę Pak,
„ w których ſą Towary, w Fordonie na ſza-
„ cunku ogólnym Towaru odcinaią ośm od % favore opłacaiącego Cło, że w nowey
„ Taryffie będą uſtanowione przepiſy dla
„ rozróżnienia opłaty, ſtoſownie do różno-
„ ści dobroci Towarów.

8vo Na oſtatek przełożonym było, że
„ dla ſkutecznieyſzego wſparcia Han-
„ dluiących Polaków, i dla zapobieżenia
„ uciążaniu onych przez Celników Pruſkich,
„ potrzebnym byłoby w Fordonie, lub na
„ inney Komorze, gdzie ſię expedyuią To-
„ wary, uſtanowić Agenta, lub Konſula
„ Polſkiego.

„ Na to było odpowiedzianym, iż tako-
„ we uſtanowienie Konſula Polſkiego mniey

„ ieſt

„ ieſt potrzebne, gdyż na Komorach znay-
„ duią ſię Celnicy ięzyk Polſki umieiący,
„ którym wſzelka arbitralność zakazana bę-
„ dzie, a z przeſtępnych dokładna czy-
„ niona będzie ſprawiedliwość.

9no Przypominane były arbitralne zaka-
„ zy Importacyi Zboża do Szląſka, ſpławu
„ Drzewa, Wartą, i Odrą, do Szczecina. —
„ Na to odpowiedziano, że z przyczyn ty-
„ le razy przełożonych, tego uſkutecznić
„ Kommiſſya nie może.
Przyczyny zaś te ſą, użyteczność iako-
„ by wynikaiąca dla Państwa Pruſkiego z
„ obrębów Handlu tego.

10mo Nie było zapomniane załatwienie
„ kommunikacyi Polſkiey z Saxonią przez
„ Szląſk Pruſki, czego ułatwienie, lubo z
„ przepiſu Traktatu ieſt powinne, w dal-
„ ſzym ieſzcze zawieſzeniu zoſtało (f)

Po

(f) *Z tych tedy kilka wyiawionych okoli-
cznośći, a przez lat kilka trzymanych
w ſekrecie przed Narodem, każdy mo-
że przyznać, iak wiele Kray na tey*

Po takowych pro i contra Umowach na Piśmie, w których we wszystkie potrzeby Handlu Naszego zgłębiać starano się, mało iednak, albo nic skutku rokowała Negocyacya; żądano nakoniec, co do poprawy Taryffy, aby Tabelle dziesięcioletnich Cen Towarów we Gdańsku były uformowane, w czym też dogodzono Ministerio Berlińskiemu w pracowitym ułożeniu takowych Tabell przez znaiących doskonale Handel, ale i ta ostatnia praca na mało się przydała, kiedy odpowiedziano, iż potrzeba czasu do roz-

---

iedney okoliczności Handlowey: a cóż dopiero na innych szkodował? ale powie kto Przyiaciel takich sekretów, że Kommissye czy iakiekolwiek bądź inne Juryzdykcye, przysięgaią na sekret, więc niemogą, choćby to było i z pożytkiem Narodowym, wydawać przed Publicznością. Dziennik zaś odpowiada na to tak, że gdyby to było takim sekretem, toby ten gorliwy Konsyliarz zeszłey Rady w Listach druko-

rozpatrzenia ſię w tych Tabellach, kiedy i Kommiſſya Cełł i Akcyz niezatrudniła ſię dotąd, iak ułożeniem Taryffy Akcyz dla Berlina, Miaſt Elektoralnych i nowey Marchii, iako też do Jarmarku Frankfortſkiego na Odrze ściągaiących ſię, niemniey załatwieniem Tranzytu Kupców na Jarmark Lipſki iadących, aby niepomiiali iak dawniey Szląſka Pruſkiego, i kiedy Miniſterium tak niepomyślnie interes Handlu Polſkiego Wiſłą połączyło z intereſſem właściwym Gdańſka, że directe Polſkiemu Miniſtrowi w Berlinie niedawſzy uwiadomienia o ſkutku obiecaney amelioracyi przez Miaſto Gdańſk, kommunikowało niektorych myśli ſwoich

Miniſterio

---

kowanych do Oyca ſwego, tego na Publiczność niewydawał puty, puki Examinatorowie swych Relacyi nieuczyniliby Seymowi, więc znakiem ieſt, że nie ſą obowiązani do takiego Sekretu, ale tylko to ieſt intereſſem prywatnym; a ieżeli ſą obowiązani, to taki obowiązek powinien bydż znieſiony ia-

Miniſterio Roſſyiſkiemu, a w tych zniżenia ſzacunku Towarow czwartą częścią w kilkunaſtu ſzczegulnie Artykułach mniey intereſſuiących; albowiem Pſzenicą, Zyto, Drzewo, Płotno, co do exportacyi z Polſki, a Kawa, Cukier, Płotno, co do Importacyi

---

ko ſzkodliwy Kraiowi, albo przynaymniey rozdyſtyngwowany na pewne Gatunki, z których iedne koniecznie podpadać mogą tak pod ſekret, iż nigdy przed nikim wyiawione być niemogą, a drugie, co na każdego Obywatela Rekwizycyą, powinne bydź wolne do wypiſu. — t: n: p: Ieſt teraz uſtanowiona Deputacya do Intereſsow Zagranicznych, ta Deputacya zatrudnia ſię nie tylko Oklicznościami Politycznemi, ale y Handlowemi, gdyby tedy tak Polityczne iako y Handlowe zarowno w ſekrecie trzymała, doczasu zdania Rachunku Swoich Czynności, te zdanie niechby naſtąpiło, za Rok lub daley, a tu Wioſna o-

tacyi zupełnie przemilczanemi zostały. — Naostatek cała ta Negocyacya skończyła na tym, że w Roku teraz minionym podał Notę JPan de Bucholtz J. K. Mci i Radzie w wyrazach: iż

" Dwór Berliński pragnąc ułatwić w po-
" wszechności Handel Sąsiedzkich Kraiów,
" ustanowił, iż odtąd od wszelkich gene-
" ralnie Towarów z Francyi, Włoch, lub
" Imperyum i Saxonii prowadzonych lą-
" dem przez Kray Pruski do Polski lub Ros-
" syi, nie będzie wybierane Cło Tranzyto-
" we inne, iak po trzy Talary tylko w
" złocie od Cetnara: bez żadney inszey in-
" dagacyi, lub wizytowania Towarów, oraz,
" iż Dwór Berliński spodziewa się, że po-
" dobne załatwienie Handlu, z Polskiey

H stro-

---

twieraiąc nową Desluitacyą, potrzebowałaby Obywatelów zasilać w wiadomościach mnieyszych Handlowych, te sekretem zaięte, uważaymyż iak wiele szkody Handlowi przyniosłaby ztąd.

„ ſtrony naſtąpi, przez zmnieyſzenie Ceł, „ a przynaymniey takowe onych zrównanie, aby Towary Zagraniczne równe Cło „ opłacały, przechodząc bądź przez Szląſk „ Pruſki, bądź przez Auſtryacki.—Naco było odpowiedzianym z Naſzey ſtrony: „ Że „ ieżeli udeterminowanie Cła trzech Talarów od Cetnara w Tranzycie Produktów „ Francuzkich, Włoſkich i Niemieckich, „ przewożonych przez Szląſk do Polſki, ieſt „ z korzyścią dla Handlu rzeczonych Państw „ po większey części ſkładaiącego ſię z „ Produktów, Rękodzieł, toż ſamo urządzenie byłoby uciążliwym w Tranzycie Produktów niewyrobionych, które ſkładaią „ pryncypalnie Handel Polſki, gdyż te z „ iſtoty ſwey maią znaczną wagę, którey „ nieodpowiada Cena.

A względem łatwości wzaiemnych, których JPan Poſeł Pruſki żąda z ſtrony Polſki " Że J. K. Mść z Radą przy Boku ſwo„ im pragnie wiedzieć, iakiego ſą gatun„ ku te łatwości od Polſki żądane, a po u„ wiadomieniu o tym przyłoży ſię z wſzel„ ką uſilnością do tego co wzaiemny Han-

„ del

„ del faworyzować może „ — Rekwirowany był oraz JPan Poseł Pruski o dalsze informacye, względem skutku Czynności rozkazanych przez Nayiaśnieyszego Króla Jmci Pruskiego od wstąpienia Jego na Tron, dla ułatwienia Handlu w powszecności; na co odpowiedzi i odezwy dalszey dotąd niebyło — *Puty w tym Liście względem Handlu Gdańska i Wisły; Względem zaś Handlu Solnego i iego ninieyszych Okoliczności, da się w następuiącey Części Dziennika, Excerpt z Listu tegoż samego Konsyliarza — A teraz przystępuie Dziennik do udziału Wiadomości Fabryk Kraiowych.*

 IV.

IV.

O Fabrykach Kraiowych.

NIm da ſię wiadomość, w poprzedzoney Części Dziennika, przyrzeczona, o nowey Fabryce Broni, w Kozienicach Dobrach Stołowych J. K. Mci, założoney, z przyczyny oczekiwania na dokładnieyſze o niey opiſanie, tym czaſem udziela ſię Wiadomość o Machinie nowey do prowadzenia Wody w gurę, iak naſtępuie:

— Doniesienie z *Warſzawy o nowey Machinie do prowadzenia Wody w górę.*

Dnia 10 Lutego Roku teraźnieyſzego 1789 prezentowana była, Maſzyna Chidrauliczna czyli Wodociąg: na Pokoiach Nayiaśnieyſzemu Panu, i JO. Xciu Jmci Prymaſowi, przy licznym zgrómadzeniu znako-

komitego Pańſtwa, którato Maſzyna od Polaka wymyślona i zrobiona, niżey opiſanym potrzebom Kraiowym może bydź użyteczna.

1mo Za wypuſzczeniem wody na koło młyńſkie podług rozmiaru Geometrycznego, wielką ſzybkością i lekkością, nioſła wodę w górę wyſoko Łokci piętnaście, tak dalece gdy ſześć kwart wody na koło wypłynęło, więcey iak ſiodmą kwartę wody w górę wynieſioney wylewała. = Co ſię tą Maſzyną dowodzi, że wſzelkie Miaſta na górach wyſtawiane, ſtudzien mieć ku wygodzie niemogące, pod którymi lub bliſko niech ſą Rzeki-płynne, przez takową Maſzynę, gdyby iak naywyżey do Miaſta wodę obficie wnieść może, do Browarow i innych potrzeb.

2do Okazywane było Nayiaśnieyſz: Panu, że takową Maſzyną można za pomocą wiatru, konia, lub iednego Człowieka (gdzie wody ſtoiące) by z naygłębſzych Kopalni, kruścowych, wodą zalanych, na wierzch wodę wylać i onę oſuſzyć, zgoła gdzie ſię podoba, czy do Kanałów dla Ryb ożywienia, czy Studniów, lub do Funtannów na

Ogro-

ogrody Włoſkie z mieyſca iednego na drugie żywą i obfitą wodę przenoſić może.

Tego Wodyciągu widzenie, mocno ukontentowało Nayiaśnieyſzego Naſzego Miłościwego Pana. Przeto gdy powinſzował Autorowi tak piękney myśli, którey ſię doczekał za Panowania ſwego w Polakach, łaſkawie iemu do ucałowania Rękę podał, ztym oświadczeniem, że przy powolnym czaſie do wybudowania takowey Maſzyny iego użyie i nadgrody niezaniedba. Autor zaś z życzliwości Miaſtu Gnieznu, i na znak wdzięczności Nayiaśnieyſzemu Panu, że za iego Panowania Kunſzta i Nauki w Polſzcze zakwitły. Takowy Wierſz i Prozę, do Rąk Jego Królewſkiey Mci podał.

Wierz przy oddaniu Maſzyny Wodney do Nayiaśnieyszego Pana.

Prawa, Rząd mądry, wſzyſtko dobre zgoła,
Zkąd Polſzcze płynie iak naywiękſza ſława.

Wznio-

Wnioſłeś Monarcho, i każdy też woła
Szczęśliwe Rządy Króla Stanisława.
Twoy Dowcip czyli Rozum Królu wielki
Wſzyſtkich zachęca, że każdy z ochoty
Bierze ſię do prac, iuż Rękodzieł wſzelki
Twe Panowanie przyniosło wiek złoty,
Tobie przypiſać Nayiaśnieyſzy Panie
Jaka ſię znaydzie w Twym Kraiu Na-
uka,
Co kto wymyśli, zrobi w różnym ſtanie
Przed Ciebie nieſie, bo to Twoia Sztuka
Przetom wymyślił, Miaſtom dla wygody,
Tę to Maſzynę, co ią tu przynoſzę,
Która nieść może z Dołów w Górę Wo-
dy,
Zdatność iey pochwal lub też nagań
proſzę,
Nayſtarſze Gniezno, iak z Kronik do-
wody
Już czternaſty wiek płynie iego ſła-
wa,
Przecie do tychczas niemogło mieć wody,
Do-

Dopiero może mieć za Stanisława.
Z Twego Rozumu dla nas użyczenia
Już się mamy czym mądrze w Kraiu bawić,
Pisać, Rysować, wymyślać Naczęnia
By się przed Mistrzem miał każdy czym sławić,
Ilem iuż podniosł kropel w górę wody
Potym podniosą przez większe Naczynie,
Tyle lat Królu żyi bez zdrowia szkody:
Lewandowskiego to szczere życzenie.

NAYIAŚNIEYSZY MIŁOŚCIWY PANIE

Jestem nie uczony, ale urodzony Mechanik i Poeta, który nic więcey niekocham, tylko poczciwość, pracę i prawdę, więc zapewne (ile Polak) u Ostrowidzow tego

wy-

wyuczonych, w tym oboygu podpadnę krytyce, o co mniey dbam, wiedząc o tym, że takowi Krytycy, są podobni do Szkła Optycznego, które naydrobnieysze Pisma widzi, i w naywiększe litery one odmienia. Ale nic nie przeczyta, myśli pisma niepoymie, i erroru niepoprawi, a przecie dosyć kosztuie. Mniey pracy, naganić, pouczyć i poprawić, iak wymyślić i zrobić; Wielce tego wielbię, co mię czytać nauczył, ale tego daleko więcey, który Abiecadło wymyślił.

Wdzięczny iednak iestem Nauczycielom prawdziwie Rozumnym, i Naukom W. K. Mci Pana Nasz: Miłł: które z niego na cały kray wypłynęły, i z tych czytania zyskałem w umyśle moim znaczne światło i ukontentowanie, i ztąd mam honor zaszczycać się Uczniem Jego, ale nie z tych liczby, którzy podobni do rodzaiu Kogutów, będąc od Oyca swoiego wypielęgnowanemi, a gdy dorosną ośmielaią się swemi iego kale-

leczyć Dziobami, Tego W. K. Mść Pan Nasz Mił: w wielu uszczypliwych Pismach i Wierszach, od Uczniów swych doświadczyłeś.

Ale cóż z tym czynić? gdy cały Swiat tey niewdzięczności doznaie. Pracowity Gospodarz, który dobrze na Pszenicę ziemię uprawia, i czystym ziarnem zasiewa, a przecież podczas żniwa widzi, że wiele chwastu i zielsk niezdrowych wraz ztą Pszenicą zbiera, z ktorych, gdy iey oczyścić niemoże, ztego wszystkiego chleba używać musi, bo mu się staie trucizną, a przecie cnotliwey swey pracy nieprzestaie.

Radbym miał takowe światło w Mechanice, abym na wychędożenie takowego Zboża, mógł młyn wymyślić, na który nieżałowałbym pracy i kosztu.

Ale co mi teraz naturalne zmysły wymyślić pozwoliły, to wraz wdzięcznym ser-

cem

çem u nóg W. K. Mci Pana Moiego Miłł: ſkładam.

wierny poddany

Antoni Melchior Lewandowſki

Ławnik Miaſta J. K. Mci Gniezna.

Autor Dziennika Handlowego, pod tenże ſam czas oglądał takową Machinę, dla łatwieyszego iey wyobrażenia każdemu, takie czyni opiſanie.

Był to Model podobny do Młynu wodnego pływaiącego, maiący koło iedne od wody.

dy bieżącey obracane, te koło obracało po wyżey nad sobą będące inne koła, z tych naywyższe obracało Wał, maiący na sobie zawieszony Łańcuch, z kilkudziesiąt Czerpachami ieden przy drugim będących, te czerpachy przez obrót swoiego wału czyli drągu, na którym były zawieszone, obracały się zpuszczeniem się do Wody i ieden po drugim czerpaiąc Wodę podnosiły się w gurę z Wodą do Ryny prowadzącey tam wodę, gdzie była potrzebna, wylawszy tę wodę, znowu się spuszczały do Rzeki, dla czerpania dalszey wody i podnoszenia tey znowu do pomienioney Ryn-ny, i tym sposobem nieustannie woda w gurę iśćby mogła, służyć mogąca do zalewania Pożarów w Miastach, tak często trafiaiących się, w samey nawet Warszawie a to dla niedostatku wody. — Założenie takowey Machiny tym iest użytecznieysze im mniey kosztować może, bo tylo z drzewa i żelaza składa się, a te oba materyały obficie znayduią się w Kraiu naszym. — Dziennik, dla tego uczynił te szczególnieysze Opisanie pomienioney Machiny, ażeby niemaiąc odrysowanego iey Modelu, łatwo

ka-

każdy mógł uczynić iakiekolwiek oney wyobrażenie. — Ale ieśli Wynalazca tey Machiny przez gorliwość swoią do dobra powszechnego, zechce przysłać i rysunek takowego Modelu, tedy Dziennik Handlowy także dla dobra powszechnego, niepożałuie expensy, na wysztychowanie blachy takowego modelu, i w dalszych Częściach Dziennika umieszczeniu takowego Abrysu. — Zdaie się Dziennikowi, że Machina ta, służyć może, nietylko dla wygod po wyżey namienionych, ale nawet i dla wygody Woyska, zwłaszcza tak licznie teraz u Nas powiększaiącego się, czy to dla wypompowania wody iakiey stoiącey, a będącey na przeszkodzie do przeyścia? czy to dla podniesienia w górę na takie mieysce, gdzie albo trudno albo wcale niemożna mieć do picia.

O dalszych Wiadomościach Fabryk Kraiowych, da Dziennik w następuiących swych Częściach Doniesienie, a teraz przystępuie do Artykułu V. o Transporcie spławnym:

V.

O Tranſporcie Spławnym.

— *Uwagi Brześcianina względem poprawy Spławności w Rzece Bugu.*

Na żądanie Dziennika Hadlowego w Dziele ſwoim na Marzec 1788 wyrażone, zaſiągnienia wiadomości, iakie przeſzkody znayduią ſię na rzece Bugu do ſpławiania Produktów Obywatelſkich do Warſzawy, donoſzę nayprzód, że gęſte Młyny, Groble na tey Rzecé zdawna umocowane, i corocznie utwierdzane, ſprawuią niebeśpieczeńſtwo na dół idącym Statkom wpadnienia na też Groble, co gdy naſtąpi, i Statek i Produkt, a czaſem i Ludzie toną, powracaiąc zaś nazad Statki z zabraniem wiele czaſu, i wielką pracą bywaią na tych Młynach do góry wyciągane, i z ruiną tychże Statków. tudzież gdyby nie te Młyny zatrudniały, to połową mniey

mniey ludzi trzebaby Statki osadzać, dotych przeszkod i ta uwaga wstrzymuie każdego od Handlu z Warszawą, iż ta nieiest w stanie zakupienia tyle Pszenicy i Zyta, ile Bugiem przechodzi. Co do innych Wiktuałów można by one i do Warszawy spławiać, lecz i te nie zawsze znayduią pokup czyli odbyt od ręki, trzeba szukać naymować Szpiklerze do składu, trzeba w Warszawie utrzymywać Dozorcę czas nieiaki póki się Produkt niewyprzeda (a) nadewszystko w znaczney partyi rzadko który Obywatel zebrać potrafi Wiktuałów potrzebnych w Warszawie, a do pomnieyszey kwoty musiałby umyślnie Statki małe utrzymywać, co nową trudność przy niedostatku lasów czyni, uznaie każdy, i uwielbia gorliwość Patryotyczną Autora Dziennika Handlowego pra-

(a) *Ta upatrzona w Warszawie trudność, łatwo się uspokoi, gdy się przeczyta w Dzienniku Roku 1787 na Kar: 702 i w R. 1788 na Kar: 263 a Kompanii Kontraktowo-Składowey Warszawskiey umieiącey ułatwiać takowe trudności.*

pragnącego nayusilniey wrażenia czynić Narodowi, dla polepszenia Kraiowego Stanu, ale i to wiedzieć ma, iż znaczna liczba Obywatelów po Prowincyach mieszkaiących znayduie się pełna znaiomości we wszystkich częściach Ekonomii Kraiowey osłabienia, i takimże Duchem gorliwości tchnąca o polepszenie doli swoiey oczekuiąca od Seymu do Seymu, lecz dotąd doczekać się niemoże zaradzenia tak cięzkim dolegliwościom, które codziennie prawie wzrastaiąc, rozpacz w korzyści zostawuie, wiele mineło Seymów i ten następuiący pewnie równymże losem zwlecze się, gdy same Rugi i Elekcye do połowy Prawem wyznaczonego czasu zabieraią, a reszta na samych Perorach nic nieznaczących do końca strawi się, takowa krótkość Seymowania wszystkie naygorliwsze Proiekta w Instrukcyach Posłom podane bez rezolucyi osychaią od wielu lat, w tym stanie zdesperowany znayduiący się Obywatel, opuściwszy ręce wygląda momentu, w którym ostatnia klęska śmiertelny mu zada cios, i musi wraz z Oyczyzną, to iak czuie i doświadcza, tak wyraża. — z Brześcia Litt: 1788. *Obywatel Wtwa Brzeskiego Lit.*

VI.

VII.

O Miaſtach Kraiowych.

Opiſanie Miaſta Wyſzogroda.

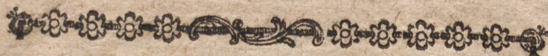
Miaſto Wyſzogród Grodowe, w którym Ziemſtwo, Gród i Woytowſkie Sądy regularnie, ſądzą ſię, ieſt wielce Handlowne, lecz Zydowſtwa mnóſtwo ubogiego, które tylko mieyſce Handlem zaſtępuie, Handlu iednak Zbożowego, Korzennego, nie trzyma, iak dla użycia.

Jeſt to Miaſto w pośrzód ziemi żyżney, ma obfitość wſzyſtkiego, Wełny, Zboża, Skór, ma Rzekę ſpławną Wiſłę, zręczną do ſprowadzenia z Góry, Wina Węgierſkiego, Drzewa, Zelaza, Blach, z dołu od Gdańſka, Wina Francuzkiego, Stokfiſzu, Sledzi &c.

Jeſt położone od Warſzawy mil 8. od Gdańſka mil 36. Wodą 54. od Torunia 18.

lądem, od Działdowa i Prus, 4 od Łowicza 4. od Płocka i Zakroczymia po 4. — Jeſt zdatne i zręczne do Fabryk, iako to: przez zręczność ziemi dobre gliny wydaiącey do Cegielniów, nad rzeką Wiſłą z Kamieni zbieranych do Wapna, których używaią do robienia Sukien, Płócien. — Przez nierząd dla ſpływu Pulwy z pol idącey, opaſane dużemi Parowami w ſamym Mieście, i Żydowſkie Miaſto ſam Rynek przez poderznięcie Wiſły, podpada corocznemu upadnieniu. — Zaſzczycone ieſt Klaſztarem OO. Franciſzkanów i Kościołem Farnym nowo wymurowanym, pod Rządem XX. Krzyżaków Miechowſkich Kanoników Grobu Chryſtuſowego. — Ma ieſzcze Zamek ſtary na Górzę w Wiſłę wpadaiący. teraz go Żydzi na Kominy rozbieraią. — A właśnie pod teraźnieyſzą obronę Kraiu, może naco ieſzcze i zdałby ſię, gdyby Ten do kogo należy z obowiązku Urzędu ſwego, ſtrzedz całości Zamków, reſztę przynaymniey onego kazał zachować do dalſzego rozporządzenia Rzeplitey, nie zaś dla wygody Żydów.

VIII

VIII

O Jarmarkach nic niema teraz nowego do Doniesienia.

IX.

O Kontraktach Kraiowych

Wieś Jabłonna w Wdztwie Sandomirskim do przedania.

Wieś Jabłonna w Wdztwie Sandomir: a Powiecie Radomskim nad Pilicą leżąca, z Lasami Dębowemi, Sosnowemi, Dziedziczna Ur. Ant: Dziubińskiego do przedania. — Referencya do Grodu Radomskiego. — Ktoby zaś życzył kupić same Lasy osobno, te-

dy i o to może uczynić Referencyą na też ſame mieyſce.

Dobra Drobin w Wdztwie Płockim do zaſtawy.

Ponieważ wyczytuiemy w Dzienniku Handlowym, że w Materyach do tego Dzieła ſtóſownych, donoſić może każdy żądania ſwoie, przeto y ia donoſzę, że Dobra moie Drobin, to ieſt: Miaſto cum Attinenciis w Woiewodz: Płockim, a Powiecie Raciązkim leżące, ſą do Zaſtawy za Summę 290,000 Złł: Pol: na S. Jan nąſtępuiący. — Referencya do Expedycyi Dzien: Handl:

Wieś Chruſzczuwka w Wdztwie Podlaſkim do przedania

Wieś Chruſzczuwka w Wdztwie Podlaſkkim w Ziemi Drohickiey w Parafii Koſſowſkiey, którey ſtan ieſt taki, to ieſt: Chło-

pów ciągłych 10 po dni 6. Panfzczyżny robiących, zamożnych, niektórych wcale maiętnych, iako też i Czynfzowników 8 aparte tych Chłopów, a zaś na rozfadzenie Chłopów wyftarczy gruntów do liczby 60 wyżey, Dziefięciny z teyże Wfi wedle Konwencyi zawartey od kilkudziefiąt lat, i approbowaney przez Konftytucyą i Ziemftwo iako to Kwitami ftwierdza fie, tylo za Zł: 18. — Domów wcale pięknych, z Kominami z gruntu murowanemi na podmurowaniach, te Domy w liczbie 20. i więcey, Browar, Kuźnia pod Dachówką murowane, z wfzelkiemi wygodami, oraz Dom mieszkalny Drewniany, a na wymurowanie nowego, Cegła i Wapno iuż wygotowane, z wfzelkim porządkiem do Gofpodarftwa należącym, w teyże Wfi Bór, iakiego w Woiewództwie Podlafkim niema, Dyftancya tego Boru pół mili na dłuż i pół na fzerz, w tymże Boru znayduie fię Barci 214, a zaś zgodnego Drzewa, zoftawuiąc do Budowy i Tarcic, można do 2000 wyrabiać, Latifundia teyże Wfi od Granicy do Granicy na milę rozciągaiące fię, a zaś Włok znayduiących fię, iuż z wymiaru do 101. i Morgów kilkunaftu. W teyże Wfi Cegiel-

nie

nie 2 do Cegły i Dąchówki. Wapno kamienne, Karczma, Staw i Sadzawki zarybione, między Węgrowem Koſſowem we śrzodku leżąca, Wieś niczym nie onerowana, Grunta dobre i Łąk wiele, Paſtwiſka, ieżeli będą pozwolone Sąſiedztwu tedy w nadgrodę pozwolona tłok będzie 300. Soch i Zniwków 300. — Za Summę Złł: 80,000. Referencya do Dziennika.

List Obywatela Litewſkiego donoſzący Dziennikowi o Licytacyi 4. Królewſzczyzn w Litwie, to ieſt: w Kowieńſkim, Lidzkim, Wilkomirſkim, y na Zmudzi.

Ponieważ WMPan w Dzienniku ſwoim umieſzczaſz nietylo Wiadomości Handlowe Fabryczne, o Urządzeniach i Czynnościach niektórych Juryzdykcyi Kraiowych, ale też

o Dobrach

o Dobrach i Summach do Negocyacyi będących, przeto i ia przyczyniam się stósowną wiadomością do tych 2 ostatnich iego Artykułów, nadesłaniem Mu Awizacyi Kancellaryi Kómmissyi Skar: Lit: o 4 Królewszczyznach w Litwie do Licytacyi będących, a Jemu spodziewam się iako odległemu od Grodna, że niewiadomych, gdyż tu y u Nas w całey Prowincyi, oprócz Grodna i okolic iego, rzadko kto wie, nie tylo o tey, ale i o innych takowych Awizacyach, bo nie iest w Gazecie Publiczney wedle Prawa 3 Miesięcami przed Licytacyą obwieszczona, ale tylo na ćwiartce papieru w tym sposobie wydrukowany i w tych słowach:

„ *Z Grodna 30 Marca 1789, Roku* Kan-
„ cellarya Kommissyi Rzepltey Skarbu W.
„ X. Lit: podaie do Wiadomości Publi-
„ czney: iż Dzierżawy. *Jedna* Lelufzany,
„ Łoszynce w Powiecie Kowień: po śmierci
„ W. JPana Eytmina Cywuna Trockiego.
„ *Druga* Drabowszczyzna w Powiecie Lidz-
„ kim po śmierci W. JP. Skindera Sędziego.

„ *Trzecia*

„ *Trzecia* Jodkanie po śmierci W. JPana
„ Platera w Powiecie Wiłkomirskim *Czwarta*
„ Woytostwo Władysławowskie, alias Nowo-
„ mieyskie w Xięstwie Zmudzkim w Staro-
„ stwie Jurborskim leżące, po śmierci W.
„ JPana Meiera Woyskiego Kowień: wakuią-
„ ce, wedle Konstytucyi 1775 Roku plus offe-
„ renti Prawem Fmphiteutycznym licyto-
„ wane będą; ktoby zatym życzył sobie ta-
„ kowe Dzierżawy Prawem Emphiteuty-
„ cznym nabydź, ażeby na dzień 25 Kwie-
„ tnia Roku 1789 z potrzebnemi, i z Pra-
„ wa przepisanemi Solennościami do Kom-
„ missyi stawał, ostrzega.

„ Taż Kancelarya na Mocy Rezolucyi
„ Kommissyi uwiadomia JJ. PP. Konkuren-
„ tów do nabycia Dóbr prawem Emphiteu-
„ tycznym oświadczaiących się, iż powo-
„ dem kilkakrotnego nadarzenia, gdy Jmść
„ Licytuiący Starostwa przez wygurowanie
„ plus offerencyą odstręczywszy innych Kon-
„ kurentów, sami na potym otrzymane
„ przez Licytacyą Dobra, składaią, i Posse-
„ syi odstępuią, a ztey przyczyny zawód
„ Skarbowi Rzepltey przez niepewność
„ Przychodów czynią, i Expensa na z syła
nie

„ nie nowych Lustracyi pomnażaią. Przeto
„ Kommissya pilnuiąc przepisu Prawa 1775
„ Roku Tit: *Starostwa i Królewszczyzny Puncto sexto* umieszczonego, nieprędzey od Possessyi takowych Dóbr w przypadku ich odstąpienia uwolni, aż rygór Prawa w Sekwestrowaniu Dóbr pod Ewikcyą podanych
„ rozciągnie i dopełni. — *Z Grodna Dnia*
„ *30. Marca 1789 Roku.*

Z Takiego sposobu Awizacyi, miarkuyże WM. Pan iak może cały Kray wiedzieć o wakansie do Licytacyi tych Krolewszczyzn, ieźli Prowincya Litewska maiąca wpośrzod siebie tę Juryzdykcyą, co wydaie takie Awizacye, wiedzieć nie może, a chociaż y Konstytucya 1775. zapewniła wszystkich Obywateli, że takowe Awizacye będą przez Gazety Publiczne trzema Miesięcami przed Terminem Licytacyi donoszone, wnastępuiących słowach tey Konstytucyi.

„ Konstytucya 1775. fol: 39. Zatym Kommissye Skarbowe Oboyga Narodow, kommunikowawszy Kommissyi do zakontraktowania Emphiteutycznego, wyznaczoney, wakanse, ta zaś ogłosiwszy przez Gazety Publiczne wakans lub wakanse wcza-

„ sie

„ ſie trzech mieſięcznym, *licytatione Publi-*
„ *ca per plus offerentiam* te Dobra Kon-
„ traktem Emphiteutycznym uroczyſtością
„ niżey opiſaną puści „ &c.

Położ że W. M. Pan na ſzali Uwagi, obok tego Prawa powyżſzą Awizacyą, iak ſię one między ſobą zgadzaią, a zatym wnieś iaka u Nas exekucya Prawa.

Gdyby zaś kto nie powiedział, że przez nie exekucyą tego Prawa, ani Skarbówi, ani wſzczegulności nikomu krzywda ſię nie dzieie, czynię takowe uwagi.

Naprzod krzywda ſię dzieie wſzczegulności każdemu Obywatelowi, bo zapewniony Prawem wyżey namienionym, że takowe Awizacye, trzema Mieſiącami przed Terminem Licytacyi, znaydować będzie w Gazetach Publicznych, niewywiaduie ſię o takowych Wakanſach, bo gdyby chciał regularnie w całym Roku wiedzieć o nich, muſiałby regularnie, albo ſam ſiedzieć cały Rok w Grodnie, albo utrzymywać kogo na ſwoim mieyſcu, co oboie przynioſłoby znaczny Expens Obywatelowi, a niewiedząc o takich Awizacyach, ſzkoduie bardzo na tym, bo maiąc gotowiznę zdatną do takowych

Licytacyi trzyma bezczynnie, a czasem i szkodliwie u siebie.

Powture Szkoduie i Skarb Publiczny, bo przez taienie takowych Licytacyi, mało ma do nich Konkurentów, a im mniey Konkurentów, tym mniey zyskuie Skarb Publiczny, i co za dziw, że tak szczupły Skarb Litewski, gdy źrzódła do niego, nietylo z takich Licytacyi, ale podobno i z innych są przez tak szkodliwe sekreta pozatłaniane.

Samey tey Awizacyi Punkt 2gi, ostrzegaiący maiących Licytować, aby nieprzedrażali plus offerencyi, dla decessu ztąd wczasie wyniknąć mogącego w Skarbie, utwierdza we mnie te mniemanie, że sekret takiey Awizacyi iest szkodliwy Skarbowi Publicznemu, bo gdyby te Awizycye, wedle powyższego Prawa, były czynione w Publicznych Gazetach, 3. Miesięcami przed Licytacyą, a chwalebnym zwyczaiem Kom: Skar: Kor: wyrażaiąc ieszcze Intratę takowych Wakansów, tedy każdy z Obywateli wcześnie rozpatrzyłby się w nich, tak dobrze, iż na terminie Licytacyi, nieślepo Licytowałby, iak dotąd czynić musi, i przez to sobie i Skarbowi Publicznemu

mu ſzkodę przynoſić, a z czyiey to winy? oto z winy takich Sekretów.

Nierozwodzę ſię daley nad ſzkodliwością takowych Sekretów, bo iuż w tey mierze, iako i innych okolicznościach, piſałem anonime do Kommiſſyi Litewſkiey.

Do Dziennika zaś dla tego podałem, aby ſię bardziey przekonał Naród, o ſzkodliwości takich ſekretów naſzych Juryzdykcyi, na które i WMPan częſto w ſwym Piśmie ſprawiedliwie narzekaſz, a gdy Naród przekona ſię tak z tego przykładu, iako i z innych temu podobnych, prędzey z obowiąże zapewna, ſwych Posłow do uformowania Prawa takiego, któreby bez różnicy wſzyſtkie Naſze Juryzdykcye z obowiązywały do udzielania Publicznego całemu Kraiowi, co Mieſięcznych lub Kwartalnych wſzyſtkich ſwoich czynności, i urządzeń, o których gdy Naród cały zawſze uwiadamiany zoſtanie, nietylo, że korzyſtać znacznie w różnych Okolicznościach będzie, ale i cieſzyć ſię, że nie darmo płaci ſwoim Juryzdykcyom, gdy nie ieſt od nich w głuchości trzymanym, iak dotąd.

Ale

Ale tylo mi wątpliwość iedna przychodzi, iakimby ſpoſobem udział takowy, tak potrzebny, i tak pożądany naſtąpić mógł, myślałem, że przez Gazetę naylepiey byłoby, ale gdy wyſtawiłem ſobie wielość Materyi, Czynności i Urządzeń wſzyſtkich Juryzdykcyi, oſądziłem za rzecz niepodobną umieſzczania wſzyſtkiego w niey, iako zaymuiącey w ſobie Ciekawości Zagraniczne, i tych nawet wſzyſtkich, iako iedney w Kraiu, zaiąć niemogącey, myślałem, więc, że dobrze byłoby gdyby Skarb Publiczny koſztem ſwym przedſiewziął umyślnie, albo Gazetę drugą, albo Piſmo iakie Publiczne, iedyne do tego celu przeznaczone, ale gdy ſię zaſtanowiłem nad nagłemi potrzebami ninieyſzemi Rzpltey, wyciągać tego po Skarbie niemogłem, ale wołałem udać ſię w tym do rady Dziennika zwłaſzcza że w kilku mieyſcach ſwoich czytałem chęć Jego przyſługiwania ſię Kraiowi, umieſzczania w ſwym Dziele koſztem właſnym takowych wiadomości.

— Respos Dziennika Handlowego na List ten.

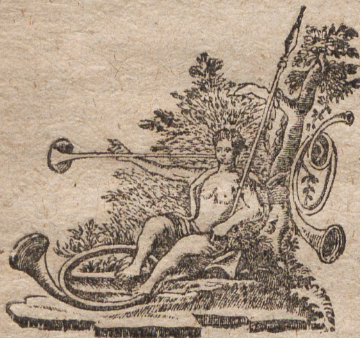
Z chęcią Dziennik Handlowy podeymuie śię takowey przysługi, bez żadney Expensy Publicznego Skarbu, aby tylo Prawo stanęło zalecaiące wszystkim Juryzdykcyom Kraiowym, udzielenia do Dziennika Handlowego wszelkich swych Czynności y Urządzeń, czy w Miesięcznych, czy Kwartalnych? y spodziewa się, że takowe Prawo, tak wielką przysługę Kraiowi przyniosłoby, iż pomiędzy innemi Pamiątkami ninieyszego Seymu, byłaby y ta, iż co od początku Polski było zawsze zakryte przed Narodem, dla nieużytecznego Sekretu, to Seym ninieyszy zdarł tę szkodliwą Maskę, y wydobył ztey głuchości, w ktorey dotąd był trzymany.

Uprasza takoż Dziennik tych wszystkich Jchmościow, ktorzy dotąd podawali Dóbra y Summy swoie do Dziennika, aby uwiadomili, ieśli iuż one przenegociowali, lub nie, gdyż które ieszcze nie są znegocyowane, a pod

pa-

padaią pod Negócyacyą, tedy ponowiłby znowu Dziennik przed następuiącemi Kontraktami S: Jańskiemi, zwłaszcza że w krutce wyiść ma Tabella Dobr y Summ.

Koniec Części III. Dziennika Roku Czwartego.

Biblioteka Jagiellońska
stdr0017424

4. W Sklepie Kocha przy Kościele Farnym przy Ulic: S. Jańſkiey, doſtać można za też ſamą cenę iak w Expedycyi Dziennika.

5. *Za Warſzawą* po wſzyſtkich Pocztach całego Kraiu prenumerować można, adreſuiąc ſię do którego z JJ. PP. Sekretarzów Pocztamtu Warſzawſkiego, iako to:

Albo do JP. Zimermana Kontrolera Poczt.
Albo do JP. Kalfuſa Sekretarza Poczt.
Albo do JP. Oheymera Sekretarza.
Albo do JP. Kierwińſkiego Sekretarza.
Albo do JP Dracza Sekretarza.
Albo do JP. Arciſzewſkiego Sekretarza
Albo do ſamego Autora *Dziennika Handlowego* przeſyłaiąc razem na Rok Złł: 24. Na pół Roku Złł: 12. rachuiąc w to Porto Pocztowe.

5. Oprucz mieyſc wyrażonych, znayduie ſię ieſzcze to Dzieło oſobno Częściami do przedania podług Ceny ich wyrażoney. —
w *Sandomierzu* u Prezydenta tamecznego.
w *Wilnie* w Sklepie Akademickim.
w *Poznaniu* u Krzyſztofowicza Bibliopoli.
w *Krakowie* u Grebla Typographa.
w *Lublinie* u Galli.
w *Kamieńcu Podol:* u Walańſkiego Rądzcy.

Karta

— Specyfikacya Targu Lutowego w Wilnie. — — — — — — 81

III. o *Handlu Zagranicznym.*

— Excerpt z Listu Konsyliarza zeszłey Rady w obkiekcie Handlu Wiślanego y Gdańskiego. — — — 85

IV. o *Fabrykach Kraiowych.*

— O noweyMachinieKraiowey do prowadzenia Wody w gurę. — — 116

V. o *Transporcie Spławnym.*

— Uwagi Brześcianina względąm poprawy Spławności w Rzece Bugu. 126

VI. o *Transporcie Londowym nic niema.*

VII. o *Miastach Kraiowych.*

— Opisanie Miasta Wyszogroda. — 129

VIII. o *Jarmarkach nic niema.*

IX. o *Kontraktach Kraiowych.*

— Wieś Jabłonna w Woiewodztwie Sandomirskim do przedania. — 131

— Dobra Drobin w Woiewodztwie Płockim do Zastawy. — — — 1[illegible]

— Wieś Chruszczuwka w Woiewodztwie Podlaskim do przedania — — 132

— Licytacya 4. Królewszczyzn w Litwie, to iest: w Kowieńskim, Lidzkim, wilkomier: y na Zmudzi 135